

BELÜGYMINISZTERIUM

Központi Építészeti Tervtanács műemléki testületének konzultációs emlékeztetője

Vélemény száma: **44/2014**

Tárgy: VISEGRÁD, Salamon-torony állagvédelme, fedés létesítése és részleges rekonstrukciója

Műemléki törzsszám: M 9944; MJT 11318

Régészeti lelőhely: 47802

Helyrajzi szám: 1079

Tervfajta: építési engedélyezési terv

Tervező: Albert Tamás

Magyar Nemzeti Múzeum – Nemzeti Örökségvédelmi Központ
1113 Budapest, Daróci utca 3.

Tervtanácsi ülés helye: Lechner Lajos Tudásközpont (1111 Budapest, Budafoki út 59. E/3.)

Tervtanácsi ülés ideje: 2014. április 2. (1. napirendi pont)

Tervtanácsi tagok: Dévényi Tamás, elnök

Arnóth Ádám, Bíró László, dr. Feld István, Horogszegi Tamás,
Káldi Gyula, König Tamás DLA, dr. Papp Szilárd
Rüll Tamás, helyi főépítész

Opponensek: dr. Velladics Márta, Zsuffa Zsolt DLA

Iktatószám: BM/5303/2014.

A Központi Építészeti Tervtanács műemléki testülete (MT) a tárgyi ügyet határozatképes létszámban, 2014. április 2-án a tervező kérésére konzultációs formában megtárgyalta, és az alábbi szakmai véleményt alakította ki.

A megbízás állagmegóvásra, előadóterem létesítésére és akadálymentesítésre szól. A torony tufa és beton anyaga egyaránt pusztul, restaurálásra szorul. A torony középső teraszának rézlemez-fedését a műszaki okok mellett előadóterem létrehozásának igénye is indokolja. A terv szerint a gyilokjáró helyett zárt folyosó készül. A terv része a fióktorony tömegének megjelenítése is, amely az akadálymentes liftet is befogadja.

A tervtanács véleménye szerint a torony 50 éve történt helyreállítása utáni felújítás teljesen indokolt. A testület felhívja egyúttal a figyelmet, hogy a Sedlmayer-féle kemény, modernista helyreállítás ugyanúgy figyelemre méltó történeti rétege az épületnek, mint bármely korábbi beavatkozás.

Sajnálatos, hogy a tervek még nem teljes körűek (pl. hiányoznak a látványtervek), ami a terv megítélését megnehezíti.

A testület kérdésesnek ítéli, hogy akadálymentesítésre van-e szükség egyáltalán, vagy csak a pályázat indokolja, valamint, hogy ebben az esetben elfogadható-e a pályázat számára, ha csak részleges akadálymentesítés készül éppen az új terem megközelíthetősége nélkül. Megjegyzendő, hogy a szűkös járatok, az előírtnál meredekebb rámpák alkalmazása valójában nem tudják biztosítani a torony szabályos akadálymentesítését.

A tervekben, főképp a fióktorony esetében az anyaghasználat túl heterogén. Az ötven évvel ezelőtti koncepcióval is összhangban elsősorban kő és beton jöhetne szóba. A perforált lemez burkolatos lifttorony valójában amúgy is tele lenne acélszerkezettel.

Az ablakszerkezetek maradjanak meg a Sedlmayr-féle tervek megvalósult koncepciójának megfelelően.

A torony egykori lefedése nem ismert. Ha valóban szükséges újabb tető és alatta használható tér kialakítása, akkor lapostető jöhet szóba – lehetőleg járható megoldással – mert ez nem zavarna bele a torony sziluettjébe és felülnézetébe.

A védőfolyosó körülburkolása és lefedése szükségtelen, zavaró.

A környezet jelenlegi állapota kritikán aluli; rendbetétele feltétlenül szükséges.

A Tervtanács teljes egyetértéssel mellékeli dr. Velladics Márta és Zsuffa Zsolt DLA opponensi véleményeit, megfontolásra javasolva az azokban megfogalmazottakat.

A Testület a fentebb és az opponensi véleményekben megfogalmazott szempontok és ajánlások figyelembe vételével a tervet továbbgondolásra és átdolgozásra javasolja, azt véleményezésére visszavárja.

A tervtanácsi vélemény kialakításának szempontjai a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 28., 41., 43. és 45. §-ával, a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 393/2012. (XII. 20.) Kormányrendelet 4. §-ával és 3. mellékletének B. pontjával, az építésügyi és építésfelügyeleti hatósági eljárásokról és ellenőrzésekről, valamint az építésügyi hatósági szolgáltatásról szóló 312/2012. (XI. 8.) Kormányrendelet 14. §-ával, 17. § (6) bekezdésével, 24. § (1) bekezdésével, 42. § (4) bekezdésével, valamint a településrendezési és az építészeti-műszaki tervtanácsokról szóló 252/2006. (XII. 7.) Kormányrendelet 15. § (2) bekezdésével és 16. §-ával összhangban kerültek megfogalmazására.

A Tervtanács felhívja a figyelmet arra, hogy a konzultációs tervtanácsi tárgyalás során kialakított jelen szakmai véleménye (konzultációs emlékeztetője) nem helyettesíti az építésügyi és építésfelügyeleti hatósági eljárásokról és ellenőrzésekről, valamint az építésügyi hatósági szolgáltatásról szóló 312/2012. (XI. 8.) kormányrendelet 14. § (2) bekezdésében meghatározott, a hatósági döntés meghozatalához szükséges tervtanácsi szakmai véleményt, mivel a véleményezett tervdokumentációval kapcsolatban a Testület a konzultáció során – a településrendezési és az építészeti-műszaki tervtanácsokról szóló 252/2013. (XII. 7.) kormányrendelet 16. § (2) bekezdésének értelmében – nem fogalmazott meg a hatósági engedélyezési eljáráshoz szükséges engedélyezésre ajánlást, illetve elutasítást. Jelen konzultációs emlékeztető tehát olyan szakmai vélemény, amely a további tervezést hivatott segíteni és nem használható fel a hatósági eljárás, határozathozatal során.

Budapest, 2014. április 4. napján

Dévényi Tamás s. k.
Központi Építészeti Tervtanács
műemléki testületének elnöke

A kiadmány hitelül:

A szakvéleményt összeállította:

Arnóth Ádám

Melléklet: 2 opponensi vélemény (dr. Velladics Márta, Zsuffa Zsolt DLA)

Arnóth Ádám
Központi Építészeti Tervtanács
műemléki testületének titkára

Visegrád, Salamon-torony helyreállítása Opponensi vélemény

Mindenekelőtt sajnálatomat kell kifejeznem azért, hogy a tornyot jól ismerő Bozóki Lajos megbetegedett, így az opponencia közel sem lehet olyan alapos, körültekintő, mint a kutató hozzászólása.

A tervtanács elé került anyag több részből tevődik össze:

1. a Salamon-torony megújításának koncepciója, a munkálatok ütemezése. A rövid összefoglalás szerzője nem ismert. E szerint a torony és környezetének megújítására három ütemben kerülne sor:

- a.) kiállítóterek megújítása;
- b.) a torony tetőzetének – tetőterasz, gyilokjáró - megújítása és fedése;
- c.) a torony környezetének megújítása;

Bármelyik pontot nézzük is a felvetés időszerű. A kiállítások elavultnak tűnnek a mai, túlzott impulzusra vágyó látogatók számára. Ugyanakkor a középkori enteriőr és rekonstrukció koncepciót is kezdi meghaladni az idő. Hiányolom a középkor bemutatásának, a torony virágkorának hangsúlya mellett a torony 19. századi időszakának, az első rekonstrukciók korának bemutatását, a császári vadászkastély koncepciójának bemutatását, a 20. századi történet felvillantását, beleértve a ma látható forma történetét, valamint egy modern, pezsgő, mindig változó kiállítóter igényét.

2. A 2014. június 19-én tartott egyeztetés jegyzőkönyve szükséztlenül, megszabja a tervezés irányát és részleteiben felsorolja a külső, belső megújítás pontjait.

- a.) tetőterasz fedése, alatta vetítőterem kialakítása;
- b.) gyilokjáró fedése, oldalsó zárása perforált lemezzel, fióktorony rekonstrukciója szintén perforált lemez fedéssel;
- e.) beton kiegészítés sávablakainak szűkítése;
- f.) a földszinten új pénztár kialakítása;

A résavlakok kialakítását kivéve a kutató és a műemléki felügyelő a terveket elfogadta.

3. A visegrádi együttest régóta kutató Bozóki Lajos tanulmánya sommásan foglalja össze a torony történetét, mely alkalmas arra, hogy a felújítási terv alapjául szolgáljon.

4. Tervek és műszaki leírás alapján a lift elhelyezéséhez visszaépülő, a 19. században elbontott fióktorony anyaghasználata markáns, hasonlóan a gyilokjáró fedése is. Ennek didaktikai okai ismertek, ugyanakkor főként a gyilokjáró megváltoztatása erőteljesen módosítja a torony eddigi megjelenését, hangsúlyait. A korábbi vasbeton kiegészítés mellett a perforált fémlemez alkalmazása miatt aggályos a látvány egysége, felmerül a megmaradt középkori részek jelentőségének háttérbe szorulása. Problémás számomra a fémkiegészítés esetleges rozsdásodása, mely továbbberodálja a látványt.

A tető fedése a beázások miatt érthető, a forma elfogadható, ugyanakkor sem a különböző rekonstrukciók, sem a Bozóki Lajos által írt építéstörténeti dokumentáció nem említi az építmény esetleges korai fedését. Az ábrázolások között található ilyen. Ha a toronynak volt középkori lefedése, felmerülhet a rekonstrukció lehetősége. Ellenkező esetben esetleg elfogadható az Albert Tamás által tervezett, a látványt nem zavaró tetőzet.

A gyilokjáró lefedését zavarónak érzem, a fióktorony rekonstrukcióját támogatom, ha az nem jár a középkori részek további sérülésével, illetve további sérülés nélkül visszabontható, eróziója megoldható.

A környezet további rendezése, a régészeti feltárás érthető és természetesen támogatható, az 1960-as évek fogadóépületének megújítására még nem készült terv, mely szintén érdekes kihívás.

Budapest, 2014. április 1-én

Velladics Márta

OPPONENCIA

A VISEGRÁDI SALAMON-TORONY REKONSTRUKCIÓJA

KÖZPONTI TERVTANÁCSI TERVÉHEZ

„Előttünk áll [...] a legnagyobb királyaink laka, palotája, vára [...] melyben mit őseink legmagasztosabbnak, még a mindenkor uralkodó személye fölött is állónak tartottak, őrizték az ország koronáját és ékszereit, mely éppen e célra volt építve [...] mely fényben ragyogott a XIV. és XV. században, ama két században, hol az akkori művelt világban az elsők közé tartozott hazánk is, és tartozott a művészet tekintetében éppen Visegrádja által [...] úgy, hogy még a polgárosodás magas fokán álló olasz is kénytelen volt Visegrádot földi paradicsomnak neveznie [...] Visegrád romjainak fenntartását, megóvását, megőrzését tőlünk követeli ép annyira a nemzeti kegyelet, a nemzeti becsület, mint a népek tudományos solidaritása. Nem hiszem, nem hihetem, hogy a t. ház megtagadhatná az igen szerényen kért 15.000 forintnyi alamizsnát e nemzeti kincsnek megmentésére.”

Az idézett felszólalás 1872-ben a Parlamentben hangzott el, a visegrádi alsó és felső vár feltárását vezető Henszlmann Imrétől, amikor a pénzügyi bizottság a munkálatokra szánt összeget az egyharmadára kívánta csökkenteni.

Kicsit hasonló érzésem van nekem is a visegrádi Salamon-torony felújítására bemutatott vázlatokkal kapcsolatban. Nem hiszem, nem hihetem, hogy egy ennyire jelentős műemlék, egy európai szinten mérhető csoda csupán ennyire kevés gondoskodást érdemelhet, főleg egy olyan országban, ahol a középkornak ennyire kisszámú épített emléke maradhatott fenn. A terv ugyanis számomra nem kellő mélységgel és nem a feladat jelentőségéhez illő alapossággal mutatja be a fejlesztés célját és irányát illetve annak építészeti, műszaki megoldásait sem. Pedig a torony érzékeny és értő hozzányúlás esetén középkori építőművészetünk egyedülálló bemutatkozási lehetősége, megújuló kiállításával a Dunakanyar és hazánk vonzó turisztikai attrakciója lehetne.

A Salamon-torony legutóbbi átfogó helyreállítása óta (1962-67, építész: Sedlmayr János) eltelt negyven évben az épület állaga építészeti és épületgépészeti szempontból erősen leromlott, felújítása sürgető feladat, az elavult kiállítás korszerűsítésének szándéka pedig üdvözlendő, evidens cél. A torony tervezett átalakítása négy karakteresen új építészeti elemet tartalmaz:

- 1.) tetőterasz fedése alacsony-hajlású, rézlemez héjazatú tetővel, alatta pedig vetítőterem kialakítása,
- 2.) a gyilokjáró fedése és oldalsó zárása perforált fémlappal, nyitható „lőrés” ablakokkal,
- 3.) akadálymentesítés a fióktorony tömegének és szintjeinek rekonstrukciójával, benne pedig lift kialakításával,
- 4.) a csigalépcső érkezési szintjének fedése és a tetőszint felé két új törtvonalú lépcső megépítése.

A terv ezeken kívül számos kisebb külső-belső korszerűsítési javaslatot tesz, utóbbiakat csak a rövid tervezési programban összegzi. Tehát nem csupán felújításról vagy állagvédelemről beszélünk, hanem komoly átalakításról, jelentős bővítésről. A tervezési program megemlíti még a torony melletti múzeumi fogadóépület felújítását, szigetelésének javítását és új funkciók (büfé, fogadótér, mozgássérült wc) kialakítását is, de ezen munkálatokra sajnos

semmiféle tervet nem mellékel. Ezek megítélésére tehát ezen opponencia keretei közt nincs lehetőség, pedig a használat és az összkép szempontjából is fontos elemei a munkálatoknak.

A javasolt bővítés legmarkánsabb eleme a XIX. század végén elbontott 4 szintes (3 emeletes) árnyékszékatorony tömegének visszaépítése és benne lift elhelyezése. A terv a XIII. század közepe táján épült Salamon-toronyhoz egyébként is utólag, a XIV. század első felében hozzáépített fiatornyot gipszbeton szerkezeti kialakítással és perforált fémlemez homlokzatképzéssel kívánja megjeleníteni. A 3. emeletről a gyilokjáró szintjéig egy másik új lift vinné tovább a látogatókat, amelyet a Sedlmayr-féle déli oldali sarkantyú-kiegészítésben lévő csigalépcső elbontásával javasol a terv megvalósítani. Az akadálymentesítés gondolata ugyan műemlékek esetén is támogatható igény, ugyanakkor a torony teljeskörű akadálymentesítése, az épület jellegéből adódóan talán még cél sem lehet. A tervben bemutatott akadálymentesítési kísérlet viszont szerintem elhibázott. Eleve kizárja a tetőszint (kilátópont) illetve ez új rendezvényterem kerekesszékes elérését, a köztes szintek pedig, ugyan a tervezett liftekkel megközelíthetők lennének, de a liftből az eredeti falszerkezetek megbontása nélkül akadálymentesen kijutni már nem lehet, hiszen az ehhez szükséges "folyosó" és nyílásméretek nem biztosítottak. Az első emelet (melyet a terv néhol galériaszintként említ) csak lépcsőkön keresztül elérhető, és a többi szinten betervezett rámpa sem felel meg az akadálymentesség követelményeinek lejtés és szélesség tekintetében (ugyanis 17,5 cm-nél nagyobb szintkülönbség áthidalásához kétoldali korláttal ellátott maximum 5%-os lejtésű rámpa alkalmazható). Az akadálymentesség feltételei tehát közel sem teljesülnek, ezzel pedig a lifttorony szükségessége is minimum megkérdőjelezhető!!! Ha valami oknál fogva a fiatorony rekonstrukciója mégis megvalósulna, akkor annak építészeti kialakítása megjelenés szempontjából szintén újragondolást igényelne. Ugyanúgy, ahogy a gyilokjáró-lefedés és homlokzatképzés építészeti megfogalmazása is.

Az igazolható tömegforma megidézése számomra – feltételekkel ugyan, de - elfogadható koncepció lenne, ahogy az eredetitől eltérő anyaghasználat is megfelel a jelenleg meghatározó műemléki szemléletnek. A Krakkó 2000 Karta ugyanis amellet, hogy hitet tesz a XX. század műemléki helyreállításainak irányt adó Velencei Karta mellett, a visszaépítésekkel kapcsolatban, annak merev elzárkózása helyett már lényegesen megengedőbb: *„A fontos építészeti jelentőségű kis részek rekonstrukciója kivételesen elfogadható, de csak akkor, ha a rekonstrukció vitathatatlanul pontos dokumentáció alapján készül...”*. Sőt, jelentősebb kiterjedésű részek újraépítését is elfogadhatónak tartja, de csakis kortárs építészeti eszközökkel, vagyis *„a műemlék egészének vagy jelentős részének az épület eredeti stílusában történő rekonstrukcióját el kell kerülni.”* A bemutatott, részleteiben még kidolgozatlan terv ugyan ennek megfelelően jár el, mégis úgy vélem, hogy a jelentős mértékű átalakítás (az árnyékszékatorony rekonstrukciója és az eddig könnyed gyilokjáró új tömegként való megfogalmazása) lényegesen visszafogottabb beavatkozást igényelne. Az anyaghasználatában az eredeti épület *karakterétől* ennyire idegen bővítmények jelen esetben inkább zavaróak, mint az épületet gazdagító, annak értelmezését segítő megoldást jelentenének. Az elkülönülésre törekvő, tiszta építészeti szándék talán a túlzó beruházási program miatt vált számomra aránytalan beavatkozássá. Úgy érzem a kiegészítésnek tömegében jóval kevesebbnek kéne lennie az eredeti részeknél, ami ez esetben azért is különösen nehéz feladat, mert már a mostani állapot jelentős része is kiegészítés. A látszólagos ellentmondás valószínűleg a koncepció racionalizálásával, a nem elengedhetetlen programelemek elhagyásával oldható fel.

A fiatorony rekonstrukciójához hasonlóan a jelenlegi tetőterasz lefedése a tervezett, rézlemez fedésű alacsony-hajlású magastetővel, számomra szintén nem eléggé indokolt. A jelentős átalakításra a műszaki leírásban megemlített egyetlen magarázat a lapostető beázása volt. Funkcionális igényként ugyan még a műleírásban felmerült a vetítő- és rendezvényterem is, melynek kialakítására viszont – véleményem szerint – határozottan izgalmasabb lehetőséget biztosít, a nagyobb alapterületű és belmagasságú, jelenleg alulhasznosított IV. emelet. A magastető formai kialakítása nem igazolható sem „vitathatatlanul pontos dokumentációval” és látképi igényekkel sem. Ezzel szemben a pártázat visszaépítését, a javasolt mosott felületű beton szerkezetekkel elfogadhatónak gondolom, ahogy a gyilokjáró szintre érkező lépcsők fogadóterének lefedési igényét is. Lefedés esetén azonban lényegesen előnyösebbnek találnám a tetőterasz padozatával azonos megjelenésű, járható lapostető kialakítását, a bemutatott magastetős megoldás helyett. Fontosnak érzem a torony felülnézeti képét is, különösen azért, mert a Fellegvárból ez jól megfigyelhető.

Végül megjegyeznem, hogy véleményem szerint nem csupán maga a középkori Salamon-torony, hanem a több rekonstrukció-kísérletet kiteljesítő legutóbbi műemléki helyreállítás maga is szinte már műemlékké érett. Amelyben megférnek egymás mellett a Schulek-féle kiegészítés maradványai, Szanyi József emeleti kazettás födémek és az az átfogó jellegű, újító szellemű helyreállítás, amelyért 1964-ben Sedlmayr János kiérdemelte az Ybl-díjat is: *„A magyar műemlékvédelem történetének mérföldköve ez a hatalmas, hétszáz éves torony, amely most elkészült helyreállításával áttekinti, összegzi és értékeli műemlékvédelmünk első évszázadát s egyben utat mutat a jövőbe is. Bizonyára nem véletlen, hogy ez a mérföldkő éppen itt, Visegrádon ötvöződött egybe múltból és jelenből, ahol a magyar táj szépségei a magyar történelem és kultúra értékei oly ritka gazdagságban sűrűsödnek össze. Maga a feladat is inspiráló volt az épület országos jelentőségével, a munka előzményeivel, történeti és építészeti problémáinak szövevényével, s a megoldás – úgy érezzük – ehhez méltóan sikerült”* (Horler Miklós, a Magyar Építőművészet 1967/3). A negyven évvel ezelőtti markáns megfogalmazású modernista helyreállítás, tehát korának egyik hazai műemlékvédelmi csúcsteljesítménye volt, mely a korábbi rekonstrukció-torzókat igyekezett új rendszerbe szervezni, az épület tömegét helyreállította, a belső tereket használhatóvá tette és értelmezhetővé formálta. A most tervezett bővítmények megvalósításával illetve az épület karakterétől idegen, könnyűszerkezetes ipari termékek *ilyen nagyarányú* alkalmazása esetén felborulhatna azt a törékeny egyensúlyt, amelyet a Sedlmayr-féle helyreállításnak (időlegesen) sikerült megteremtenie.

Zsuffa Zsolt DLA
Ybl-díjas építész